

BERTALAN PÉTER: AZ EMBERI SORSOK A VÉGTELENBEN TALÁLKOZNAK

JEZSÓ Ákos, *Mécses a ködben*

BUDAPEST, MAGYAR NAPLÓ, 2021, 264 O.

Jezsó Ákos az újjáéledő magyar nemzeti próza kiváló képviselőjeként új kötettel jelentkezett. A *Mécses a ködben* méltó folytatása a *Megyék túlra* című műnek.

„A kor folyam, mely visz vagy elmerít / Úszója, nem vezére az egyén” – mondja Madách Imre *Az ember tragédiája* című művében. A szállóigévé vált gondolat igazsága, hogy a történelmet a kis „nagyember” átéli, megéli. Többnyire azonban nem az ő szemszögéből látjuk a múltat, hanem a „nagy” történelmi személyiségek tettei, a jelentős események, s a belőlük levont következtetések jelentik a nagybetűvel írt „Történelmet.” Visszafelé nagyon ritkán járjuk meg az utat, az eseményeket át- és megélő egyszerű embertől csak néha-néha kérdezi meg a történész, milyen is a „folyam” sodrása, hogyan tudott fennmaradni.

Az emberi sorsok és a történelem sok szálon kapcsolódnak egymáshoz. Örök történetfilozófiai kérdés, hogy az egyén határozza meg a történelem folyását, vagy a történelem sodrása ragadja el a személyt, néha végzetesen determinálva sorsát. Nemzetünk történelme tele van olyan sorsfordító eseményekkel, amelyek a résztvevőktől állhatatosságot, emberséget, valamint saját egyéni érdekeik háttérbe szorítását, a magyar nemzet kollektív érdekeinek alárendelését kívánták.

Míg a *Megyék túlra* 1938-tól 1949-ig ábrázolja hősei életét, addig a *Mécses a ködben* az 1950-es évek forгатagába kalauzolja el olvasóit.

A regény erős felütéssel kezdődik: a szibériai hadifogolytábor hangulatának ábrázolása, a kiszolgáltatott rabok életének bemutatása tértől és időtől függetlenül visszaröpíti az olvasót e kegyetlen korszak történései közé. A rövid, szinte metsző élességű párbeszéd, az örök kegyetlensége, a barátság mint örök emberi érték szembeállítás jelenti azt az emberi mélységet és erkölcsi magaslatot, amelyet a regény cselekménye során át- és megélünk, ha átadjuk magunkat a sodró lendületű eseményeknek.

A szovjet láger korrupciójának ölelő és fojtogató karjaiból való szabadulás vágya, a hazatérés lehetősége mozgatja a „remény rabjait”, Murányi Ferencet és Kútor Jóskát. A hatalmat szimbolizáló tábornok alakján keresztül érzékelteti a szerző a mindenható, mindent polipszerűen behálózó kommunista állam kegyetlen nagylelkűségét, a megbocsátás álságát az el nem követett bűnökért. A hazatérés pillanatai az idealizált kedves, a magyar haza ismerős tájainak megpillantása után szembesülnek hőseink a rideg valósággal.

Magyarország, akárcsak Közép-Európa többi országa, a „vörös birodalom” igáját nyögi. A történelem senkiföldjére tévedt nemzedék tagjaiként tértek haza. A kitzasztott generáció képviselőiként így fogadja őket a hivatalos Magyarország: „Hazajöttetek. Végre, itthon vagytok! Ne feledjétek el, hogy mi történt veletek: Horthy vitt ki benneteket és Rákosi elvtárs hozott haza! Köszöntünk benneteket a Párt, az Államvédelmi Hatóság, a Magyar Nők Demokratikus Szövetsége és Záhony Község Tanácsának Végrehajtó Bizottsága nevében. Köszöntünk titeket a magyar dol-

gozó emberek nevében. A széles tömegek nevében, akik idehaza már egy új világot építenek. Amikor elmentetek, még az imperialista, kapitalista, népnyzúzó rendszer küldött ki titeket a frontra. A veszélybe, a halálba. A háborúba! Egy igazságtalan háborúba. De amikor visszatértetek, már egy új, boldogabb világ fogad titeket. A szocializmust építő szabad és független Magyarország, amely Sztálin és legjobb tanítványa, Rákosi elvtárs felügyelete és bölcs irányítása alatt valósulhat meg.”

A műből a szenvedő egyének életét két síkon ismerhetjük meg. Egyrészt a folyamatosan rettegésben, elnyomásban élők hétköznapijait, másrészt a regnáló kommunista hatalmat elvtelenül kiszolgálók jellemrajzát ábrázolja plasztikusan a szerző. A cselekmény kibontása során a lelkekben lejátszódó drámai érzéseket ellenpontozással érzékelteti. A tisztaságot és a romlottságot, az elvhűséget, a hatalomhoz dörögölődő elvtelenséget szinkronban tárja elénk.

Életképszerűen villantja fel előttünk az emberi sors meghatározó és megható pillanatait, a hosszú évek során nem látott hitves és a hadifogságból hazatérő férj újbóli egymásra találását. A szerző ismeri a lélek legmélyebb titkait is. Az újból megtalált és fellobbanó szerelem ábrázolása során egy pillanatra feltűnik a féltékenység motívuma is. „Belesett az ablakon: odabent volt az asszonya. Főzött. Nézte az aszszonyt és közben mosolygott. Nézte az ablak függönyén keresztül. És nézte a kislányt, aki odabent rajzolt, a szoba közepére állított étkezőasztalnál. Az ő kislányát, az ő édes drága gyermekét, aki annak idején még csöppség, alig két éves volt, amikor elment, és akiről odakint annyit álmodozott, hogy mi lesz vele, hogy mi lehet vele, hogyan is élhet, milyen gondjai és bajai lehetnek. És most itt volt, itt, előtte. Nem álomként, hanem valóságként!” [...] „Kovács úr, a falu jóképű, bár már öszülő halántékú, középkorú patikusa lépett a veranda mintás kövezetére azon a szélesre nyíló nagy barna ajtón keresztül. A mozgásra Ferenc felkapta a fejét. Azon nyomban elsötétült a tekintete. Mit keres itt ez az ember? – futott át az agyán a milliószorosra tornyosuló félelem, a félelem és a reményvesztettség haragja, amely szempillantás alatt eluralta a lelkét.”

Az emberi sorsok, akár a párhuzamosok a végtelenben, találkoznak. Közös Péter és Murányi Ferenc élettörténetében a történelmi kataklizmák okozta fogolylét, a kitalizottság, a hazatérés vágya, a hazaszeretet érzése és a hazatérés utáni kiszolgáltatottság. Jezsó Ákos regényeire jellemző az egyedi szerkesztési mód, a párhuzamos idősíkokban játszódó cselekménysor. A kortárs magyar irodalom azon képviselője, akinek stílusa, képi világa egyedi, filmszerűen jelennek meg a szerző által ábrázolt történelmi pillanatok. Szereplőinek többsége erős karakter, az ellentétes jellemek küzdelme során a tézis, antitézis és szintézis hármasság elvének megfelelően a teljes történelmi kép bontakozik ki az olvasó előtt.

A szerző komplex életművel rendelkezik, amelynek a *Világ koronája*, a *Vörös Mágus*, a *Megyék túlra*, a *Mécses a ködben* a kariatídái. Minden művében központi szerepet kap a Megváltó és a Gonosz küzdelme, a bűn és bűnhődés problematikája. Kiválóan alkalmazza a tér-idő fogalmának kozmológiai dimenzióban történő megjelenítését. Hősei az emberi történelemben állandóan visszatérő, örökérvényű kérdé-

sekkel: mint egyén és közösség viszonya, az önfeladás és az elvekhez való ragaszkodás erkölcsi parancsa szembesülnek. Alkotásaiban kiválóan viszonyul egymáshoz a rész és az egész problematikája. A szerző mértani pontossággal érzi, hol lehet a feszes, sodró lendületű eseményort egy páratlanul izgalmas csatajelenettel, krimiként, rejtélyként is adaptálható, önállóan is befogadható történelmi gyöngyszemmel, vagy éppen egy bibliai motívumokat tartalmazó betéttel még magasabb érzelmi síkra helyezni, olvasójának kíváncsiságát fokozni.

Jezsó Ákos mesterien ért a drámai csúcspontok kristálytisztá művészi eszközökkel történő megjelenítéséhez is. A regény több olyan tragikus élethelyzetet ábrázol, amely katartikus élménnyel ajándékozza meg az olvasót.

A megmentőjének hitvesét eláruló és börtönbe juttató, egykori mozgalmár üldözöttből az ÁVH mindenható tisztjévé avanszáló Kútor Máté karaktere az elveit feladó, a Párt mindenhatóságában és tévedhetetlenségében kritikátlanul hívő egyén archetípusa. Mindent és mindenkit feláldoz az eszme nevében egy utópisztikus, falanszter társadalom oltárán.

Zöld Sándor és családjának máig teljes mértékben nem tisztázott tragédiája, valamint az általa spiclinek beépített, naiv szerelmes, Erzsébet internálása minden magasztos emberi érzés feloldódását, relativizálódását, valamint a kiszolgáltatott egyén totális megsemmisülését szimbolizálja Rákosi Mátyás diktatúrájának keretei között.

A szerző kiváló érzéssel ötvözi a makrotörténelmi folyamatok eredőit, az egyént érintő mikrotörténelemmel. Szemléletes szintézisét adja a két síkon végbemennő történéseknek. A háttérben felbukkannak a „nagypolitika” szereplői is, akik jól, rosszul, de kénytelenek eljátszani a történelem kegyetlen logikája szerint rájuk kirótt szerepüket, befutni e sorstragédia által determinált pályáivüket.

A recenzens számára felemelő érzés értékelni a *Mécses a ködben* szereplőinek küzdelmes életpályáját. A tehetségük által érvényesülő, a nemzetiségi-kisebbségi tudattal rendelkező, politikai rendszereken átívelő hétköznapi hősök különös, egyedi életútja ez. Sorsuk érzékeny szeizmográfként mutatja a Közép-Európát 1945 után kérlelhetetlenül átalakító politikai, történelmi erők játékát.

A mű mindenki számára tartogat üzenetet. A fiatalabb nemzedék megismerheti nemzeti múltunk gyakran ki nem mondott, időnként szavakkal ki nem fejezhető érzéseit. Az idősebb generációkban felidézi azokat az időket, amikor viselni kellett a magyarnak maradni állapot néha elviselhetetlenül súlyos terhét. Legfőbb üzenete, hogy a magyar nemzet a jelenben csak úgy lehet sikeres, ha tiszteli múltját, és értékeit a jövőben is megőrzi. A művet minden olvasó számára ajánlom, határon innen és túl.